

ЛЕКЦІЯ 6 (24) ПРОБЛЕМА ТЕОДИЦЕЇ 3

Проблему теодицеї пропонує розв'язати політеїзм, світоглядна система, що стверджує, що богів багато і вони різні. По суті, політеїзм відкидає те, що Бог всемогутній, тобто, в них немає всемогутнього Бога. Є чимало різних, обмежених силою божеств. Іншими словами, боги добрі, хочуть щось зробити, він існує цей бог, але він не може вчинити те, що він хоче. Це постійна боротьба між добрими і злими богами, це постійна боротьба між світлом і темрявою, це постійна боротьба між добром і злом. Політеїзм заперечує, що окремо взятий бог не може розв'язати проблему зла. Він не всемогутній. В розуміння політеїзму потрапляє ідея, що бог може рости, він ще недосконалий, він ще десь підросте і зможе розв'язати цю проблему, і йому трохи треба допомогти. Але коли політеїзм обмежує могутність бога, розщеплення бога на множинність таких дрібних божків – одних добрих, інших злих – він таки приходять до такої внутрішньої логічної проблеми. До речі, по суті бог підвладний часові, недосконалості, розвиткові. Володіючи маленькою силою – ось такий він не всемогутній бог. Тоді виникає думка, що є щось сильніше за оцього бога. І тоді ось оце щось стає відповідальним за зло. Можливо, якщо бог злий, він сильніше за доброго бога, тоді за визначенням самого слова *бог*, той сильніший бог стає богом. Але тільки злим богом, і тоді знову ж таки, він не може бути богом, якщо він не відповідає моральним доскональним стандартам. І ось це зачароване коло суперечностей. Але кажучи про політеїзм, про недосконалого, не всемогутнього бога ми маємо сказати, що ось такий недосконалий бог не є богом. Бог політеїзму не є бог в розумінні визначення *Бог*. І ще й сам потребує спасителя: бог політеїзму потребує іншого бога, який би його спас від всесильного злого бога. І в той же час злий бог не може бути всесильним богом, що не є вже об'єктивним моральним стандартом добра і зла, він морально нижчий, аніж, скажімо, добрий бог. Тому то політеїзм, намагаючись розв'язати проблему теодицеї, примирити оці чотири засновки про те, що є Бог, і Він є всемогутній, вседобрий і зло існує. Він іде дорогою заперечення Бога, він у такий спосіб руйнує концепцію Бога, і бог політеїзму не може бути Богом. І природньо, що намагання розв'язати проблему зла політеїзм, фактично руйнує свою систему вірувань.

В цій лекції я хотів би торкнутися і четвертої спроби розв'язати проблему теодицеї. Якщо ми розглянули спробу заперечувати вседобрість Бога, існування Бога – це атеїзм, спробу заперечувати вседобрість Бога пантеїзмом, спробу заперечити всемогутність Бога політеїзмом, я хотів би спинити нашу увагу на запереченні зла, що зла не існує. Цей напрямок називається ідеалізмом, і низка релігійних течій дотримується цієї думки, що зло – це ілюзія. Зокрема, щось схоже каже і пантеїзм. Але тоді постає питання: якщо ми заперечуємо реальність зла, нам здається, що це лише ілюзія, то постає питання, чому всі люди з дня свого

народження підвладні злу. Уявіть – всі люди на землі підвладні злу. Якщо бог все у всьому, як заявляє **пантеїзм**, то звідки ж тоді приходить ілюзія зла, звідки приходить ідея, що зло це зло. І ось гляньте: з якого боку не підійдеш, завжди залишається проблема. Коли б зло було ілюзією, то той факт, що ми боїмося цієї ілюзії вже стає реальним злом. Або зло реальне, а якщо це просто ілюзія, то факт побоювання цієї ілюзії уже стає злом. Ми боїмося зла. Люди тремтять в очікуванні, дубіють від страху в очікуванні якихось подій, що ось-ось мають статися, що це зло, а не добро. І є цитата Августина, який каже: «Є зло, якого ми реально боїмося, або факт, що ми його боїмося – і це зло.» Можливо, тут і говорити зайве, і ми бачимо, що не можемо відкидати реальність зла, бо треба погодитися з тим, що зло реальне, або це – ілюзія, сам факт. Бо ілюзія стає злом. Через це спроби ідеалізму примирити ці чотири засновки показують, неспроможність і цієї світоглядної системи. Тобто, є внутрішня логічна суперечність. Я бачу, як частини пантеїзму йдуть в одному напрямку, а то й руйнують всю ідею цього світогляду. Цікаво, яким чином ми можемо перевірити кожен світогляд, що він каже про реально насущні проблеми об'єктивного світу, і коли вони не здатні дати відповідь, яка була б логічно спроможна. Значить в підвалинах цієї системи вірувань є помилка, вона не має рації, вона не є правдою. І ось розглядаючи такі питання, ми можемо переконатися, що тільки один єдиний світогляд пропонує відповідь, в якому немає помилок. Відповідь, яка б не суперечила іншим частинам вірувань чи світоглядної системи. І наступні десять хвилин цієї лекції я хотів би говорити саме про біблійний теїзм, зокрема, християнський напрям теїзму. Християнство пояснює всі чотири засновки: в тому, що є Бог; в тому, що Бог є **вседобрий; в тому, що Бог всемогутній, а також те, що існує зло. Християнство заперечує наявність якоїсь логічної суперечності між** **оцими чотирма засновками. Але це можливо лише тоді, коли** ви від самого початку правильно розуміли бодай один з цих засновків. І саме християнство каже щось зовсім по-іншому про зло, що таке зло. Якщо в інших світоглядних системах зло присутнє в якихось якостях сутності істоти або цілком заперечує його, то ось Біблія і християнський теїзм кажуть, що зло – не присутність чогось, воно не існує саме собою - ні метафізично, ні онтологічно. Воно по суті, як казав Августин, це не сутність, не істота, не річ, ні предмет. Коли б зло було буттям, то проблема зла була б нерозв'язаною. Якби Бог створив зло, тоді б Він був відповідальний за створення зла, і тоді б Бог не був би всемогутній, бо зло існує, а Бог хоче його знищити, а не може його знищити. Тоді його створив не Бог, а хтось інший. Зло – це якраз відсутність, брак, або псування добра. І в цих міркуваннях я згадую, як Августин казав про це, Клайв Люїс про це каже, Хоуп пише про це у своїй статті, що якраз добро може бути без зла, і сказано, що Бог є Отцем світла. Будь яке давання походить від Бога. В ньому немає жодної тіні змін, в Ньому немає ніякого зла. І Він без зла, добро може бути без зла. Але зло без добра, як гандж, як відмінність від

добра існувати не може. По суті, добро в усьому твориві може або зменшуватися, або збільшуватися. І ось саме зменшення добра і є зло. І не було того, що звемо зло, коли б не було добра. І слід зрозуміти, що зло – це не присутність чогось, а це саме відсутність чогось, це брак чогось. І ось добро, позбавлене будь якого недостатку – це і є чисте й досконале добро. А коли в добрі знаходять якийсь гандж, як щось нечисте – оце і є зло, відсутність того, що мало б бути. Іншими словами, добро, але в якому є зло – це те ж добро, тільки зіпсоване, і може бути погане добро. Це як темрява. Мені один знайомий нещодавно розповідав, що коли в нього маленький син запитував, куди дівається темрява, коли ми вмикаємо світло? І як пояснити дитині, куди дівається темрява? Може під ліжко подивися, туди ховається темрява. Але ми розуміємо, що темрява – це не присутність чогось, а темрява – це саме відсутність світла. І коли ми виходимо з кімнати, ми не кажемо: «Увімкни темряву», ми кажемо «Вимкни світло.» І ось саме відсутність світла є темрява. Ось що цікаво, що в Біблії добро названо світлом, а зло названо темрявою. Ось якраз зло – це відсутність світла, а не присутність чогось. Відсутність світла є темрява, відсутність добра є зло. Ми можемо іншу аналогію навести. Ми можемо говорити про зло, як про холод. Ось коли людина сказала щось не добре, ніби холодом повіяло від його слів. І ось холод – це якраз саме не присутність чогось, це лише за все відсутність тепла. І чому так? Ми не можемо сказати, що шматок криги – це холод. Це якраз вода, що забрала все тепло. Бо неможливо щось охолодити не за температури нижче абсолютного нуля – мінус 273 градуси Цельсія. Якщо я правильно пам'ятаю. Неможливо нічого охолодити нижче цієї температури. В даному випадку ми можемо вести мову про те, що тепло – це є рух, це наявність енергії. Холод – це коли енергія забрана, коли рух зупиняється. І ось коли ви досягнете позначки 273 градуси за шкалою Цельсія, то нижче ви вже ніяк не зможете охолодити, бо це вже остання точка, більше немає тепла. Ви не можете забрати звідти тепло, якого там немає. Це є чудовою ілюстрацією, що є зло. Ось коли вже трохи добра – це ще не абсолютне зло. Але коли вже абсолютна відсутність добра – це і є якраз абсолютне зло. І тут важливо так само торкнутися питання: «А чому, коли ми бачимо в світі, що його створив досконало вседобрий і досконалий Бог, Який є всемогутній, і Який є, чому ми бачимо і відсутність добра. Якщо Бог відповідальний за все твориво, що Він створив, то чому ми тоді кажемо, що є отой брак добра?» І причина зла – це якраз у волі змінюваного і створеного добра. Тобто, все добро було досконалим, зокрема людина, яку створив Бог, Він сказав: «Вельми добре воно!» Після кожного дня творіння Бог казав: «Добре воно!», а коли створив людину, то створив її за Своїм образом і Своєю подобою. І ось людина за Образом Божим, що віддзеркалює Бога, є саме самостійною і вільною особою. Людина не є якимось запрограмованим роботом, біологічною істотою. Людина - це особа. І ось ця істота має право вибору. І ось причина зла – це у волі, що робить вибір змінити добро. І саме воля приводить

до вибору відступити від добра незмінного, не створеного Богом. І на початку ми бачимо волю ангола. По суті, що Біблія у метафорах нам описує? Падіння ангола, Люцифера. В чому було гріхопадіння? Він був другим після Бога, і він захотів стати першим. Він забажав порушити Божий порядок. Ось порушення Божого порядку і призвело до того, що ми називаємо гординою, до його падіння. Відразу був виявлений гріх, він був вигнаний геть з присутності Бога. Зауважте, що він не втратив усіх своїх властивостей – мудрости, розуму. Якщо ми розуміємо ті частини Біблії, які говорять алегорично про гріхопадіння першого великого ангола Люцифера, то він не втратив безліч своїх здібностей, але він втратив оцю чесноту добра, що його воля вирішила не підкорятися волі Бога. Це самостійно ухвалений вибір. І людина тепер має вибір: або підкорятися Богові, або підкоритися повсталому проти Бога. Тобто, ось це рішення волі відступити від незмінного, нествореного добра. Спочатку це виявилось в ангола, а потім і в людині. І ми бачимо, що найвеличніший ангол, який був розумніший за всіх, красивіше за всіх, сильніше за всіх – став спокусником для людини, запропонував їй так само послухатися Бога. І чи міг би Бог створити людину, яка б могла не згрішити. Людини – немає. Це б уже не була людина. Це була б якась тварина. Що цікаво, що тварини безвідповідальні за свої вчинки, вони не роблять вибору. І Біблія саме і каже, що весь всесвіт не зі своєї волі підкорився ось цьому відступництву. І Біблія каже, що «все створіння разом зідхає й разом мучиться аж досі», чекаючи на визволення. Фактично, всі тварини, вся природа – невідповідальні за те зло, що ми нині бачимо, говорячи про природне зло, фізичне зло, коли тварини виявляють жорстокість до людини, одне до одного. Але це не було усвідомлене підкорення, тут не було усвідомленого вибору. А людина зробила вільний вибір, бо вона була наділена свободою волею, вона була і є особою. І ось людина сказала Богові: «Ні». І Біблія каже, що кожен збився на свою дорогу. Іншими словами, як свого часу апостол Павло сказав: «попустив Він усім народам, щоб ходили своїми стежками».

Природньо, що коли ми, наділені здібностями мислити й творити, починаємо робити щось без Божого добра в нас, то наші дії відобразатимуть у нас відсутність Божого добра. Ось як, наприклад, хвороба – це відсутність здоров'я, як ненависть – відсутність любови. Як гріх – це не чинення доброго. Ось апостол Яків каже, що хто знає як чинити добро і не робить того – тому гріх. Зауважте, що Біблія дивиться на гріх не як не на чинення злого, а гріх – це не чинення доброго. Не чинення Божої волі – це гріх. Ось ми не чинимо за волею Божою, це – гріх. Ми не підкоряємося волі Божій – це гріх. І як нам упоратися з цією проблемою гріха, з цією проблемою зла? І Біблія каже нам про те, що Бог дав людині другий шанс. Святе Письмо каже, що людина може знову повернутися до Бога. І хоча Біблія каже про те, що «вони не вважали за потрібне мати Бога в пізнанні, віддав їх Бог на розум перевернений – щоб чинили непристойне.» І, звісно, що одне зло тягне за собою інше, і буквально,

воно, як сніжний ком збільшується. Але є розв'язання цієї проблеми. І Бог пропонує розв'язання проблеми зла.